

Розділ II. ТЕОРЕТИКО-МИСТЕЦЬКІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 008:001

О.В. Яковлев

СИНЕРГЕТИЧНА МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На межі двох тисячоліть у житті країн світу центральне місце посідають проблеми глобалізації. Поняття «глобалізація» було використано американським ученим Т. Левіттом (1983 р.) в економічному контексті злиття ринків і послуг транснаціональних компаній. Наукове обґрунтування термін «глобалізація» отримав у працях американського соціолога Дж. Макліна, а подальшу розробку – в розвідках британського соціолога Р. Робертсона [13], який увів поняття «глокалізація» для визначення процесів, протилежних глобалізації, а саме: збереження і посилення регіональних (етнонаціональних культурних) і локальних відмінностей, партикуляризація і гетерогенізація соціокультурного континууму.

Поряд із термінами «глобалізація» і «глокалізація», в контексті не лише економіки, а й виявлення політичної, соціальної, громадянської складових процесу інтеграції ученими вводиться поняття мондіалізації (mondialisation), яке, на думку Ж. Дерріди [4], відповідає ціннісним орієнтаціям світового суспільства. Відповідно з'явилося ще одне поняття – «гібридизація», що означає взаємодію і взаємозбагачення культур і виникнення третіх культур в умовах знецінення локальних [2].

Отже, поняття «глобалізація», виникнувши в суто економічному і політичному контексті, в процесі трансформації охопило всі сфери соціокультурного буття людства, набуло універсального значення. Е. Тоффлер вважав, що глобалізація являє собою зміну самої комунікативної архітекτονіки – структури простору і часу людського спілкування, «становлення цілковито нового типу громадських відносин і соціокультурних координат» суспільства «третьої хвилі» [8].

Соціально-економічні та політико-культурні перетворення сучасного світу потребують подолання застарілих стереотипів мислення та розроблення нової теоретичної бази і створення прогресивних наукових концепцій.

Не зважаючи на те, що в умовах глобалізації перед людством постало безліч проблем різного масштабу, з них можна виділити, на думку видатних учених ХХ ст. (О. Тоффлер, Д. Медоуз), найвагоміші: обмеженість ресурсів, перенаселення, порушення екологічної рівноваги, інтернаціоналізація та інтеграція господарства, політики, науки, культури і освіти, науково-технічний прогрес, глобальна комп'ютеризація та інформатизація. Зазначені проблеми можна умовно розподілити на декілька магістральних напрямів відповідно до їх сутності і характеру гуманітарного впливу.

Український учений С. Соколенко [6; 41] вважає, що до першої групи треба віднести проблеми суспільних, міждержавних економічних взаємовідносин, процеси ринкової трансформації на глобальному, національному і галузевому рівнях. Другий напрям пов'язаний із суспільним забезпеченням і пристосуванням сучасної людини до умов соціального середовища часів глобалізації. До третього напрямку належать глобальні проблеми взаємодії природи, суспільства і людини, раціонального освоєння природних ресурсів літосфери, атмосфери, іоносфери, світового океану і космічного простору, тобто, за термінологією В. Вернадського, – проблеми ноосфери. Наведений розподіл напрямів має умовний характер, оскільки глобальні суперечності взаємозалежні. В концепції С. Соколенка привабливе спрямованість його теорії на гуманітарний аспект проблем глобалізації, її неологічне акцентування на задоволенні соціокультурних потреб особистості.

Важливо в цьому контексті відзначити також світоглядну позицію Р. Робертсона: «глобалізація має відношення до стиснення (compression) світу й інтенсифікації світової свідомості як єдиного цілого: до конкретної глобальної взаємозалежності й усвідомлення глобального цілого у ХХ ст.» [13]. Сутність досліджуваного феномену, за М. Уотерсом [9], полягає в глобалізації культурних обмінів, що потребує застосування культурологічних підходів вивчення цього багатомірного явища сучасної дійсності. Зростання соціокультурних залежностей у глобалізованому світі відзначається також й у працях Е. Гіденса [3].

Наведення різних концепцій поняття «глобалізація» спрямовує автора статті на аналіз інтерпретації у сучасній науці зазначеного феномену та визначення національних шляхів розвитку культури України в добу глобалізації, що є метою даної розвідки.

Розбіжність в оцінках явища глобалізації зумовлена складністю та багатомірністю поняття, яке має економічний, політичний, комунікативний, соціокультурний контексти. Кожний із дослідників зосереджується на певному напрямі в той час, як «глобалізація являє собою не один процес, а комплексну сукупність процесів. І ці процеси діють суперечливо, а то й конфронтаційно; це процес нерівного розвитку, що водночас розчленовує й координує ...сприяє зростанню соціокультурних залежностей у глобалізованому світі» [3; 56].

Особливий вплив глобалізаційні процеси мають на розвиток культури: посилення взаємодій культур в інформаційному суспільстві, транснаціональний характер етнічних діалогів, зростання масштабів індустрії культури, коли новітні інформаційні та телекомунікаційні технології перетворилися з елементів інфраструктури минулих років в універсальний засіб культурного і наукового розвитку. Це означає, що у глобалізованій інформаційній системі інтелект став новою формою власності, заснованою на комп'ютерних наукових інформаціях та можливості використання нових концепцій культурології.

Науковий культурологічний підхід у дослідженні цих явищ потребує виваженого комплексного міждисциплінарного аналізу сучасних культурних процесів інтеграції у парадигмі синергетики, яка розглядає результат самоорганізації зближення і об'єднання різних елементів в єдине ціле. Таким чином, у сучасній культурології інтеграція визначається як «глобальний процес зближення національних культур і цінностей, посилення культурних, комунікативних, цивілізаційних зв'язків, унаслідок якого досягнення науки і мистецтва, нові форми соціальної і політичної діяльності швидко розповсюджуються та засвоюються в сучасному світі, формуючи його цілісність» [10; 173]. Проте спостерігається й протилежний процес, коли втрата культурного суверенітету держав призводить до посилення етнорегіональних компонентів національних культур, що, на думку російського вченого В. Малахова, «веде до руйнації національних культур і їх розпаду на етнічні й групові складники» [5; 91]. Вважаємо, що за певної спеціально організованої архітекτονіки культурного соціуму можна не тільки уникнути негативних наслідків глобалізації, але й досягти національного прогресу.

Виходячи з цих позицій, актуальності набуває розроблення теоретичних та практичних підвалин дослідження проблем синергетики регіональних ідентичностей й визначення певних культурологічних стратегій, спрямованих на розвиток нової цілісності культурного континуума соборної України.

В умовах глобалізації етнічні культури й створена ними єдина загально людська універсальна культура являють собою сукупність особливих форм і засобів людської діяльності, що формуються на основі діалогу культур на світовому, державному, регіональному, груповому та індивідуальному рівнях. Наявність загальнолюдських основ у культурі окремих етносів надає можливості використати принципи й закономірності синергетики в інтеграції різних етнічних культур. «Наявність елементів єдиної загальнолюдської культури в кожній етнічній культурі – це реальна основа для діалогу і можливо, – наступної міжетнічної культурної інтеграції, яка завжди сприяє збагаченню духовної сфери суспільства» [7; 89].

У реальному функціонуванні двох тенденцій розвитку етнічних культур: самостійного етнокультурного розвитку і міжкультурної інтеграції – «ідеалом є екстраверсивність і прихильність, відкритість взаємодіючих культур, відкритий, широкий потік запозичень між ними, ... які не призводять до суттєвої трансформації основних культурних матриць взаємодіючих сторін. Високий ступінь компліментарності контрагентів при цьому врівноважується настільки ж активною орієнтацією кожної культури на збереження своїх основ» [7; 69].

Проведений аналіз сучасних наукових тлумачень поняття «глобалізація» та споріднених термінів при виявленні універсального характеру впливу глобалізаційних процесів на розвиток світової спільноти, дозволив запропонувати науково обґрунтовану цілісну концепцію: «синергетизм-регіоналізм», «синергетика регіональних ідентичностей» поліетнічного діалогу культур, покладена нами в основу розроблення стратегії розвитку загальнонаціональної культури соборної України XXI ст. [12].

Синергетична парадигма складає методологічну основу цілісного холистичного аналізу процесу діалектики регіональних ідентичностей та інтеграції соціокультурного простору сучасної України. Синергетика може застосовуватися для пояснення людських когнітивних процесів, адже орієнтована на розкриття універсальних механізмів самоорганізації і еволюції складних систем як природних, так й людомірних.

Згідно синергетичної моделі мислення в процесі розвитку наукового знання відбувається самозростання цілого з частин в результаті самоудосконалення цих частин. Синергетичне бачення історичного становлення науки і культури складається з уявлень про не лінійність та циклічний характер їх розвитку, нерівномірність темпів та чергувань періодів «згущення» і «розрідження» інновацій [11; 250].

Завданням культурології є визначення синергійних шляхів соціокультурного розвитку регіонів України в умовах глобалізації світового простору. Отже, на протиположності інтернаціоналізації культури у двох протилежних напрямках – глобалізації та регіоналізації [11; 76] пропонуємо концепцію синергії культурних ідентичностей України [12].

З позицій синергетики сучасний період державотворення та становлення незалежної України на зламі епох і тисячоліть можна тлумачити як «крапки біфуркації» розвитку науки і культури, що характеризуються корінними змінами геополітичної, соціокультурної і наукової картини світу і супроводжуються розмноженням наукових шкіл і напрямів з перевагою дивергентних тенденцій. Саме різноманітність підходів, концепцій та інтерпретацій стимулює в період біфуркації пошук доцільних тенденцій розвитку наукового знання, конструктивних механізмів коєволюції регіонів, що знаходяться на різних стадіях розвитку, можливостей ефективного управління нелінійними системами засобами доцільної топології проектів об'єднання. Отже, методологія нелінійного синтезу, що базується на принципах еволюції і коєволюції складних структур, стає основою проектування та реорганізації геополітичного простору.

Список використаної літератури

1. **Бауман З.** Глобализация: последствия для человека и общества / З. Бауман. – М. : Весь мир, 2004. – 188 с.
2. **Бек У.** Что такое глобализация? / У. Бекман. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
3. **Гіденс Е.** Нестриманий світ : як глобалізація перетворює наше життя / Е. Гіденс. – К. : Альтепрес, 2004. – 104 с.
4. **Деррида Ж.** Глобализация, мир и космополитизм / Ж. Деррида // Космополіс. – № 2 (8). – М., 2004. – С. 125–140.
5. **Малахов В. С.** Культурные различия и политические границы : национальный, локальный и глобальный контекст / В. С. Малахов // Философский журнал. – 2010. – № 1. – М. : ИФ РАН.
6. **Соколенко С. І.** Глобалізація і економіка України / С. І. Соколенко. – К.: Логос, 1999. – 558 с.
7. **Сугрובה Ю. Ю.** Культуротворчість у діалозі традицій і новацій сучасного поліетнічного суспільства України (кримський досвід) / Ю. Ю. Сугрובה. – Симферополь, 2012. – 351 с.
8. **Тоффлер Э.** Третья волна / Э. Тоффлер. Пер. с англ. – М. : ООО «Фирма изд-во АСТ», 1999. – 784 с.
9. **Уотерс М.** Глобализация / М. Уотерс // Глобализация : контуры XXI века. – М. : ИНИОН РАН, 2004. – С. 40–67.
10. **Шевелев В.** Глобализация / В. Шевелев // Культурология. Краткий тематический словарь. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. – 192 с.
11. **Шейко В.** Культура та цивілізація в історико-культурній думці України в добу глобалізації / В. Шейко, М. Александрова. – К. : Ін-т культурології АМУ, 2009. – 312 с.
12. **Яковлев О.** Культурологічні виміри синергетики регіональних ідентичностей в сучасній Україні / О. Яковлев // Аркадія. – 2012. – 4 (35). – С. 41–43.
13. **Robertson R.** Globalization or Glocalisation? / R. Robertson // Globalization Critical Concepts in Sociology. Ed. By R. Robinson. – N.Y., 2003. – Vol. 3.
14. **Rosenau J. N.** The Challenges and tensions of a Globalizes World / J. Rosenau // American Studies International, Vol. XXXVIII, # 2, June 2000. – P. 9–10.

Резюме

Досліджуються взаємопов'язані, але різновекторні процеси глобалізації та глокалізації в ракурсі регіональних і локальних відмінностей, партикуляризації і гетерогенізації соціокультурного континуума. Пропонується синергетична модель культурного розвитку регіонів України.

Ключові слова: глобалізація, глокалізація, соціокультурний континуум, регіон, синергетика

Summary

Yakovlev O. Sinergistical model of cultural development of Ukraine in time of globalization

Vzayemopov'yazani studied, but multi-vector globalization and glocalization from the perspective of regional and local differences partykulyaryzatsiyi heterohenizatsiyi and socio-cultural continuum. Proposed synergetic model of cultural development of Ukraine's regions.

In the context of globalization and ethnic culture they have created a single common universal human culture are a set of specific forms of human activity and means that are formed on the basis of the dialogue of cultures in the global, national, regional, group and individual levels. Availability of universal bases in the culture of certain ethnic groups provides opportunities to use the principles and laws of synergy in the integration of different ethnic cultures.

The analysis of modern scientific interpretations of the concept of «globalization» and related terms in identifying universal impact of globalization on the development of the international community allowed to offer scientifically based holistic concept of «synergism-regionalism», «synergy regional identities' multi-ethnic cultural dialogue», entrusted us the foundation development of a strategy of national culture Ukraine XXI century cathedral olitty.

Synergetic paradigm is holistic methodological framework holistic analysis of the dialectic process of regional identity and the integration of social and cultural space of modern Ukraine. Synergy can be used to explain human cognitive processes, as focused on disclosure universal mechanisms of self-organization and evolution of complex systems both natural and lyudomirnyh.

According synergetic model of thinking in the development of scientific knowledge is part of a self-expansion as a result of self-improvement chasyn. Synergetic vision of the historical development of science and culture consists of representations of non linearity and cyclical nature of their development, uneven rates of duty and periods of «thickening» and «dilution» of innovation.

The task of cultural studies is to determine the synergistic ways of socio-cultural development of Ukraine's regions in a globalized world space. Thus, in contrast to the internationalization of culture in two opposite directions – globalization and regionalization offer the concept of synergy cultural identities Ukraine.

From the standpoint of the synergy of the modern period of state building and establishment of an independent Ukraine at the turn of eras and millennia can be interpreted as a «point of bifurcation» of science and culture, characterized by radical changes geopolitical, socio-cultural and scientific world and accompanied by the multiplication of scientific schools and areas with a predominance of divergent trends. This variety of approaches, concepts and interpretations stimulates a reasonable period of bifurcation search trends of scientific knowledge, structural mechanisms of co-evolution of regions that are at different stages of development, good governance capabilities nonlinear systems by means of purposeful projects topology association. Consequently, nonlinear synthesis methodology, based on the principles of evolution and co-evolution of complex structures is the basis of designing and restructuring the geopolitical space.

Key words: globalization, glocalization, socio-cultural continuum, region, synergy, paradigm, model, Ukraine, modernity, national identity, a variety of approaches, national research school, cultural development.

Аннотация

Яковлев О.В. Синергетическая модель культурного развития Украины в эпоху глобализации

Исследуются взаимосвязанные, но разновекторные процессы глобализации и глокализации в ракурсе региональных и локальных различий, партикуляризации и гетерогенизации социокультурного континуума.

Ключевые слова: глобализация, глокализация, социокультурный континуум, регион, синергетика.

Надійшла до редакції 5.11.2014 р.

УДК 7.37

Ю.Л. Афанасьєв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ПРАКТИКА: ЗДОБУТКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Питання системної взаємодії мистецької освіти та культурно-мистецької практики як питання суспільної ефективності мистецького корпусу, який ми готуємо, його реального впливу на культурний рівень, суспільну свідомість, тобто на стан та якість нашого суспільного буття, має бути постійно в центрі уваги теоретиків і практиків мистецької освіти, усіх діячів культури та мистецтва. Адже, якщо мистецтво в особах його конкретних носіїв не впливає на соціальні процеси, не формує напрям думок і почуттів, не одухотворяє, не надихає, це означає, що воно не виконує свого суспільного призначення.